

джені, їх лікування, покарання та ресоціалізації злочинців, поза сумнівом, мають тривати для накопичення знань з цього предмета.

Список літератури: 1. Rabl W., Ambach E., Tribuleh W. «Asphyxia Protracted After Shaking Trauma» Archives Kriminology, 1991, №187, (5-6). 2. Grary J., Chappotte C., Benetrau D., Penneau M. «Shaken Baby Syndrome» Annals France Anaesthesia, 1994, №13(1). 3. Tardieu, A. Seviles et Mauvais Traitements. Annals Hygiene. Publique Medecin, 1860, №13. 4. Newsweek Magazine, 1956. №48: pt.1: 90. 5. Ommaya, A. Whiplash injury and brain damage. Journal of the American Medical Association. 1968, №204. 6. Caffey, J. On the theory and practice of shaking infants. Am J Dis Child, 1972, №124. 7. Guthkelch, A.N. Infantile subdural haematoma and its relationship to whiplash injuіres. British Medical Journal, 1971, № 2. 8. Curran M. 'Shaken Infant Syndrome: Secret Form of Child Abuse' Paediatric News 1984, №19. 9. Duhaime C. et al. 'The Shaken Baby Syndrome: A Clinical, Pathological, and Biomechanical Study', Journal of Neurosurgery 1987, №66. 10. Alexander R., et al. 'Incidence of impact trauma with cranial injuries ascribed to shaking. 'American Journal of Diseases of Children'. 1990, №144. 11. Schneider V. et al. 'Trauma inflicted on a baby by shaking.' Munchener Mediciner Wochenschr. 1979, №121(5). 12. Maxeiner H. «Lethal subdural bleeding of babies-accident or abuse?» Medical Law. 2001. 20(3). 13. Rabl. W. and Ansbach E. 'Asphyxia protracted after shaking trauma'. Arkive Kriminolgіe: 1991, №187. 14. Aoki, N. and H. Masuzawa. Infantile acute subdural haematoma. J Neurosurg, 1984, 61. 15. Roussey, M et al. 'Des seviles pas toujours evidents: l'enfant secoue'. Archive Francaise Pediatrics. 1987, 44(6). 16. Bonnier, C. Nassogne, M. 'Outcome and prognosis of whiplash shaken infant syndrome; late consequences after a symptom-free interval'. Developments in Medical Child Neurology. 1995. №37. 17. British Journal of Neurosurgery. 2004. №17.

Надійшла до редакції 20.01.05

Г.В. Чуприна

СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ ПОЛЬЩІ

Польська правова система відкрита до сприйняття позитивних моментів сучасної європейської юридичної культури, що є одним з напрямків правової політики цієї держави. Це, свою чергу, сприяє створенню в Польщі самостійної судової влади, а також втіленню на практиці принципу поділу влади, подальшого розвитку інституту судового захисту прав і свобод людини.

Конституційні положення про судову перевірку нормативних актів на предмет відповідності Конституції та про пряму дію норм Конституції є конституційним обґрунтуванням дії інституту прецеденту в правовій системі Польщі.

Польські правознавці вважають, що роль прецедентів зростає в період політичних і економічних реформ [1, с.12].

Правова система постсоціалістичної країни відрізняється аксіологічною неузгодженістю, відставанням законодавства від соціальних перетворень. Звідси, суди несуть тягар прийняття рішень щодо адаптації законів до нової політичної й економічної реальності. Так, до прийняття діючої зараз Конституції Польщі, Конституційний Трибунал цієї країни закріпив у своїх резолюціях дію низки основних конституційних принципів, таких, як

поділ влади на певні гілки й право на справедливе судочинство [1, с.13]. У правозастосовчій практиці польських судів виявляється все зростаюча тенденція до цитування прецедентів та доктринальних поглядів для винесення рішення за справою. Суди для обґрунтування правового висновку рішення за справою навіть вдаються до використання рішень іноземних судів і правових суджень закордонних юристів, що відображає як процес інтеграції Польщі в ЄС, так і зростаючу незалежність польської юридичної культури. З погляду польських вчених-юристів, потреба в збільшенні використання прецеденту в правовій системі цієї країни пояснюється як загальними факторами розвитку європейської юридичної культури, так і особливостями трансформації правової системи в напрямку демократії [2, с.92–93].

Сьогодні, хоча принцип обов'язкового слідування рішенням вищих судів не визнається в Польщі, а судові рішення формально не вважаються джерелами права, фактично чимало рішень вищих судів діють аналогічно прецедентам, які мають умовно-обов'язковий ступінь сполучної сили.

Найбільший ступінь зв'язаності мають наступні категорії рішень:

1. Резолюції Конституційного Трибуналу по інтерпретації законів. Такі рішення публікуються нарівні з законами в офіційних державних виданнях.

2. Резолюції Верховного та Вищого Адміністративного Судів Польщі, що затверджують критерії інтерпретації правових норм, які викликали сумнів у практиці або привели до дивергенції в судовій практиці (абстрактні резолюції), чи встановлюючи правові принципи, які вирішують правові проблеми, зв'язані із серйозними сумнівами у певній справі (конкретні резолюції). Такі резолюції приймаються за запитами Президента, Верховного Суду, Міністра юстиції, омбудсмена, судів більш низької юрисдикції. Резолюції, прийняті, щонайменше, однією палатою Верховного Суду, автоматично набувають статусу правових принципів. Хоча формально ці принципи не мають обов'язкової сили, прийняття їх шляхом авторитетної спеціальної процедури передбачає їхнє дотримання.

Сучасна польська юриспруденція пропонує класифікувати прецеденти за наступними критеріями:

1) з позиції праворозуміння: а) конститутивний прецедент (він створює нове юридичне правило або змінює існуюче); б) деклараторний прецедент (підтверджує дію певного правила або принципу);

2) з позиції правозастосування: а) законодавчий прецедент. Він вводить за допомогою судового рішення загальну норму або створює нові права й обов'язки для суб'єктів права; б) прецедент, що визначає одне зі значень оціночних норм чи загальних клаузул;

3) з позиції правоутворення: а) прецедент, що протистоїть зв'язуючому закону; б) прецедент, що зачіпає ще не врегульовану сферу суспільних відносин [2, с.94].

У сучасній польській юридичній науці панівною є точка зору про те, що прецеденти верховних судів повинні задавати правильні напрямки інтерпретації закону і служити меті досягнення однаковості в практиці застосування закону. Польські вчені виступають проти надання цим прецедентам законодавчого характеру [3, с.20].

Прецедент у праві служить для забезпечення конституюючих характеристик раціональної правової системи, до яких належать: передбачуваність, ясність і визначеність, однаковість судових рішень за однорідними справами.

Таким чином, польська теорія права розглядає дію інституту прецеденту в правовій системі з позиції правозастосування. Судове рішення, набуваючи відповідно до процесуальної процедури сполучну силу, починає діяти у правовій системі як абстрактне правило, незалежно від конкретних фактів, на базі яких воно сформульоване.

Відповідно до польської правової доктрини це справедливо як для «абстрактних», так і для «конкретних» прецедентів, хоча останні виводяться з контексту конкретних фактів судової справи [4, с.434].

Це положення пояснюється єдиними правилами публікації судових рішень (з наголосом на виведене юридичне правило), а також традицією юристів ставитися до будь-яких юридичних документів, у тому числі і до судових рішень, як до абстрактних правил законів.

Польська правова наука, встановлюючи поняття «конкретного» і «абстрактного» прецеденту, вирішує чимало спірних моментів про сполучну силу судового рішення у правовій системі Польщі.

Необхідно підкреслити, що цей підхід розроблений не для штучного згладжування особливостей дії інституту прецеденту в правовій системі «загального права» і в правовій системі з кодифікованою системою права. На думку польських учених-юристів, така концепція дозволяє виявити роль незалежної судової влади в системі «стримувань і противаг» і врахувати особливості правового регулювання в різних галузях права.

Прецедент у правовій системі Польщі є допоміжним джерелом права в порівнянні з законодавчими нормами [5, с.69].

Нова філософія прецеденту, що вважає його неформально сполучним, проголошена в резолюції Конституційного Трибуналу від 10.04.1995 р. У ній стверджується, що правове регулювання повинне бути зв'язане з правотворчістю, заснованій на коректуванні правових позицій у зв'язку з еволюцією соціальних умов розвитку суспільства.

Таким чином, головною функцією прецеденту в правовій системі Польщі є уніфікація застосування й інтерпретації існуючих законів, а не створення нових норм чи коректування існуючих. Прецедент втрачає свою силу, якщо анулюється закон, який за допомогою нього інтерпретується. Навіть коли суди створюють зовсім нові правила, вони намагаються представити свої рішення як такі, що випливають з діючого закону або у вигляді акту його інтерпретації. Виняток складають резолюції Конституційного Трибуналу, що можуть бути автономним базисом для апеляційного процесу, а законодавці зобов'язані звертати на них увагу (резолюція Конституційного Трибуналу від 07.03.1995р.) [5, с.71].

Щодо питання включення судового рішення до числа офіційних джерел права думки розділилися. Сьогодні Конституційний Трибунал Польщі визначив, що джерелами права є Конституція, закони, урядові акти, прийняті за процедурою, що відповідає наданню їм сили закону, а також норми міжна-

родного права. Проте остаточно не з'ясоване ставлення до таких джерел, як правовий звичай і судовий прецедент.

Прихильники визнання прецеденту офіційним джерелом права посиляються на той факт, що загальні правила, сформульовані судами в рішеннях по справі, часто функціонують аналогічно правилам, що містяться в тексті законів. Вони також стверджують, що ані Конституція, ані закони не містять положень, що забороняють законодавчу діяльність судів [2, с.101]¹.

При цьому заперечення з посиланнями на поділ влади відкидаються на підставі законодавчої діяльності судів у Великобританії і США, де принцип поділу влади є конституційно введеним та ефективно діє протягом тривалого часу [2, с.101].

Опоненти нормотворчої діяльності судів висувають на перше місце аргумент необхідності дотримання принципу незалежності суддів. Однак цей принцип виключає можливість створення судами норм, що суперечать законам, що повинно бути застосовано і до адміністративних актів, але він не може інтерпретуватися як загальна заборона на законодавчу діяльність судів. Самі верховні суди неодноразово підкресливали, що їхні рішення не змінюють зміст юридичних норм і не створюють нових правил, навіть якщо закони неправильні чи застаріли [2, с.102].

Судові рішення в основному цитуються для обґрунтування інших судових рішень і грають у цьому процесі істотну роль. Суди широко користаються цитуванням прецедентів, а програма іспиту на посаду судді містить знання не тільки текстів законів, але прецедентів верховних судів.

Підводячи підсумок проведеному дослідженню, важливо підкреслити наступні моменти:

I. Прецедент у Польщі виконує три основні функції: а) як інструмент для забезпечення однаковості, правильного застосування й інтерпретації закону; б) як інструмент заповнення прогалин у законодавстві; в) як інструмент коректування закону, особливо у випадках очевидних і грубих законодавчих помилок.

II. Польські юристи усе активніше виступають за подолання подвійного стандарту у відношенні судового прецеденту, коли офіційна доктрина виступає проти правотворчої діяльності судів, а на практиці суди, приймаючи правотворчі рішення, намагаються представити їх як акти інтерпретації законів, або як ті, що впливають з існуючих норм. На їхню думку, така ситуація може привести до небезпечних наслідків, оскільки виводить правотворчу діяльність судів з-під будь-якого контролю. З цієї причини польська правова теорія приділяє таку увагу розробці юридичних процедур забезпечення законності при залученні інституту прецеденту.

¹ Як відзначає Г.Б. Дорохова, при створенні прецедентів через прогалини у законодавстві польські суди звичайно вуалюють факт того, що вони створюють нову норму права, представляючи свої рішення як результат інтерпретації закону або правила, що випливає з існуючого права, чи норми, виділеної з закону шляхом аналогії. Разом з тим, більшість юристів вважає, що це саме і є випадком, коли суди створюють фактично нову правову норму і повинні робити це офіційно [2, с.93].

Список літератури: 1. Mattei Ugo. Three Patterns of Law: Taxonomy and Change in the World's Legal Systems //The American Journal of Comparative Law. 1997. Vol.45. 2.Дорохова А. Б. Роль судового прецедента в правовій системі (сравнительно-правовий аналіз): Дис. ... канд. юрид. наук. М., 2001. 3.Мартынич Е. Колоколова Э. Прецедентное право: от советской идеологии к международной практике //Рос. юстиция. 1994. № 12. 4.Stelmachowski K. Wstep do prawa cywilnego. Warsaw, 1984. 5. Кошелева В.В. Акты судебного толкования правовых норм. Вопросы теории и практики: Дисс...канд. юрид. наук. Саратов, 1999.

Надійшла до редколегії 10.12.04

О.Е. Голубенко

ПРАВО ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Важливість інтелектуальної власності в сучасному суспільстві, за її детермінуючого впливу на всі сфери його життя, важко переоцінити. Нові технології, наукові відкриття та винаходи, художні твори поряд з високоякісною освітою та високим рівнем культури давно стали рушійними силами розвитку суспільства. За цих умов ефективність ставлення до інтелектуальної власності визначає економічний, культурний рівень країни та рівень життя її громадян, а вирішення пов'язаних з нею економічних, правових, культурних проблем набуває все більшої актуальності.

Структурні зміни світового співтовариства мають тенденцію до перетворення постіндустріального суспільства на інформаційне. Основним чинником розвитку стає інноваційна інтелектуальна діяльність, результатом якої має здебільшого економічний характер. Беззаперечними аргументами зазначених змін є постійне збільшення обсягів обігу інтелектуальних ресурсів, те, що частка нематеріальних активів, – а саме інтелектуальної власності, в оціночній вартості найбільш прибуткових світових компаній сягає 60–70 %, темпи росту економічних галузей, спрямованих на створення та впровадження продукції інноваційного інтелектуального характеру, середньостатично в два рази перевищують відповідні показники галузей, що виробляють матеріальну продукцію [1, ст. 21]. За цих умов характер суспільних відносин все більш визначається метою обміну інформацією та інтелектуальним продуктом.

Після проголошення незалежності Україна стала на шлях демократичних перетворень в економіці та суспільстві, створення ринкової економіки та правової держави. З часів Радянського Союзу наша держава мала величезний промисловий та науково – технічний потенціал, який через зміну типу суспільних відносин та негативні явища, що цей процес супроводжували, зазнав значних втрат [2, с.69]. Останнім часом знизилась і ще має місце тенденція до відтоку інтелектуальних ресурсів з України, а ріст економіки не забезпечується якісно інноваційними перетвореннями [3, с.37]. У зв'язку з цим актуальною є проблема недосконалості механізму ринкової економіки інтелектуальної власності та правової системи. Україна, маючи значний інтелектуальний потенціал – наука та освіта відповідає рівню розвинутих світових країн, лише за умов впровадження ефективних механізмів